

ОПИТУВАННЯ ЩОДО ІНСТИТУЦІЙНИХ РЕПОЗИТАРІЇВ, ВІДКРИТОЇ НАУКИ ТА ГОТОВНОСТІ ДО СПІВПРАЦІ З НРАТ

З 1 липня до 31 липня 2020 року директорат науки та інновацій МОН разом із Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації провели опитування закладів вищої освіти та наукових установ України щодо інституційних репозитаріїв, відкритої науки та готовності співпрацювати з Національним репозитарієм академічних текстів (НРАТ).

В опитуванні взяли участь 202 представники закладів вищої освіти та наукових установ, які опікуються питаннями наукової діяльності, академічної доброчесності, діяльності наукових бібліотек, створення та підтримання роботи інституційних репозитаріїв (133 заклади вищої освіти України та 69 наукових установ, з яких 65 – належать до сфери управління Національної та галузевих академій наук України).

Досліджувалися такі аспекти:

- обізнаність щодо НРАТ та існування власного репозитарію;
- наявна інфраструктура відкритості (характеристика інституційного репозитарію, його відкритість, доступність, інформаційна інтеграція);
- контент (вміст репозитарію, формат даних, глибина архіву тощо);
- організаційні питання функціонування інституційного репозитарію;
- юридичні та нормативні аспекти;

- загальні оцінки щодо перспектив розвитку відкритої науки (готовність до співпраці з НРАТ, можливості подальшої розбудови цифрових архівів, наявні проблеми і ризики).

Понад 90% відповідей респондентів засвідчують, що українські наукові установи та заклади освіти в цілому добре поінформовані про урядові рішення та накази МОН щодо створення НРАТ. Майже 80% знають про рекомендацію НАЗЯВО щодо розміщення в інституційному репозитарії кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти (в обов'язковому порядку після їхнього захисту), наукових та методичних робіт співробітників для забезпечення прозорості, чесності, відповідальності та інших принципів академічної доброчесності.

Дещо нижчою є обізнаність з кращими вітчизняними та зарубіжними практиками діяльності електронних онлайн-архівів – біля 60%. На думку опитаних, лідерами серед українських цифрових архівів є репозитарії:

- Сумського державного університету;
- НУ «Києво-Могилянська академія»;
- НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
- Національної академії наук/Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;
- Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

З числа тих, хто взяв участь в опитуванні, ствердну відповідь про наявність власного інституційного репозитарію надали 56% (114 респондентів).

84% вишів та наукових установ надають перевагу програмному забезпеченню DSpace, EPrints використовує 9% закладів, решта репозитаріїв побудована з використанням OJS або на програмному забезпеченні власної розробки.

Інтерес закладів вищої освіти та наукових установ до цифрових архівів постійно зростає: у 2011-2015 р. їх було створено у 2,5 рази більше, ніж у попередні 5 років, а за останні 4 роки їх кількість зросла порівняно з попереднім періодом ще на 17%.

Майже п'ята частина інституційних репозитаріїв здійснює інформаційний обмін з іншими репозитаріями та базами даних, 53% включені до профільних реєстрів або платформ, що забезпечує кращу обізнаність та доступність для користувачів.

Репозитарії закладів вищої освіти та наукових установ є переважно відкритими (91%), в них містяться академічні тексти¹, пов'язані з ними дані досліджень (результати експериментів, набори даних, описи математичних моделей та програмних продуктів), а також інші матеріали (аудіо, відео, презентації, постери тощо).

Технічну підтримку інституційних репозитаріїв зазвичай забезпечують підрозділи з інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, а за координацію, методичну підтримку та контроль інформаційного наповнення репозитаріїв, як правило, відповідають наукові/науково-технічні бібліотеки.

У переважній більшості випадків існує розподіл ролей/повноважень та чітко визначені права різних категорій користувачів щодо завантаження контенту до репозитаріїв вишів і наукових установ. Дві третини інституцій, які мають репозитарії, належним чином врегулювали юридичні питання передачі академічних текстів до е-архівів.

Майже 80% опитаних вважають, що їхній заклад завдяки наявним у розпорядженні ресурсам здатен забезпечити розвиток власного інституційного репозитарію та ефективно організувати його взаємодію з Центральним репозитарієм НРАТ.

Разом із тим, характеризуючи перешкоди на шляху розвитку репозитаріїв, респонденти найчастіше називають:

¹ згідно з визначенням, наданим у Постанові Кабінету Міністрів України №541 від 19.07.2017, академічний текст – це авторський твір наукового, науково-технічного та навчального характеру у формі дисертації, кваліфікаційної випускної роботи, наукового видання, наукової статті, звіту у сфері наукової і науково-технічної діяльності, депонованої наукової роботи, підручника, навчального посібника, інших науково- та навчально-методичних праць.

- відсутність або обмеженість технічних можливостей для налагодження та підтримання репозитарію;
- відсутність пакету готових («типових», стандартних) методичних та інструктивних матеріалів, які можна використати для власного репозитарію;
- брак фінансових ресурсів;
- відсутність необхідного програмного забезпечення.

Щодо ризиків, які можуть бути пов'язані з реалізацією політики відкритої науки, відкритого доступу та, відповідно, з функціонуванням інституційного репозитарію, на перше місце майже із подвійним відривом від інших варіантів відповідей респонденти поставили можливе порушення авторських прав. За ним з однаковою популярністю слідує: необхідність відволікання людських та фінансових ресурсів від основних професійних обов'язків на підтримання репозитарію та можлива «втрата» унікальних матеріалів, які стануть доступними широкому загалу.

Разом із тим, переважно конструктивним та оптимістичним є погляд респондентів на розвиток репозитаріїв, які вбачаються їм чинником підвищення видимості вишу або наукової установи на загальному науковому та освітньому ландшафті; інструментом підвищення цитованості; одним з інструментів підтримання академічної доброчесності.

Приблизно на три рівні частини розподілились відповіді щодо готовності інституційних репозитаріїв до інформаційної інтеграції з Національним: 29% вважають, що повністю готові, 31% – не готові взагалі, а 40% потребують додаткової підтримки, оскільки підготовлені до інтеграції лише частково.

Отримані під час опитування результати будуть використані для:

- розробки програмного забезпечення Національного репозитарію академічних текстів;
- підготовки організаційно-правових рекомендацій та здійснення методичної підтримки локальних/інституційних репозитаріїв;
- організації співпраці Національного репозитарію з закладами вищої освіти та науковими установами України;
- формування стратегії подальшого розвитку в Україні відкритої науки та, зокрема, НРАТ.

Наразі дослідження продовжується. Ті заклади вищої освіти та наукові установи, які з різних причин у липні 2020 року не змогли взяти участь в опитуванні, можуть долучитися до другої хвилі опитування до 18 вересня цього року.

Для отримання докладної інформації про опитування та роз'яснень щодо заповнення анкети просимо звертатися на скриньку NRAT@ukrintei.ua